

Landslakken in de 'Kijktuin' in Oosterend, Terschelling

Henk K. Mienis

Land snails and slugs in 'the Open garden' in Oosterend, Terschelling

Summary: The Bos family, living in Oosterend on the island Terschelling, has created in 2007 a garden where nature has been given a free hand. Since the garden is open to the public the author has carried out a survey of its terrestrial snail and slug fauna as of the autumn of 2012. In the first year ten different species could be recorded and in 2013 eight additional species could be added to the checklist. In the autumn of 2014 the wet carton method was applied for 11 days during which period 1005 snails and slugs were caught that belonged to 21 different species. Cumulatively 25 species (18 snails and 7 slugs) are recorded in 'the Open garden' in Oosterend. In the autumn of 2015 the ditches surrounding the garden will be surveyed for overlooked species preferring a moist habitat.

De 'Kijktuin'

De 'Kijktuin' van Jaap en Grietje Bos aan de Duinweg in Oosterend, Terschelling, bestaat reeds sinds 2007. Tijdens mijn jaarlijkse bezoek aan Terschelling zag ik elke herfst het bord staan dat de tuin vrij te bezichtigen was; toch heeft het tot 2012 geduurd voordat ik werkelijk een kijkje in de tuin heb genomen (fig. 1). Het is eigenlijk een grasveld waarin groenbeheer wordt toegepast. Met andere woorden: de natuur gaat er min-of-meer zijn eigen gang. Door het grasveld loopt een gemaaid pad dat er op de satellietkaart van 'Google' uitziet als een mansfiguur.

Volgens het informatiebord is het groenbeheer ten goede gekomen aan inheemse planten, zoals de Grote ratelaar *Rhinanthus angustifolius* en Gevlekte orchis *Dactylorhiza maculata* op vochtige plaatsen en soorten als Klaproos *Papaver rhoeas*, Duizendblad *Achillea millefolium*, Reukgras *Anthoxanthium odoratum* en Margriet *Chrysanthemum leucanthemum* op de droge, zanderige plekken. In de Kijktuin komen de Rugstreeppad *Epidalea calamita* en de Bruine kikker *Rana temporaria* voor.

Tijdens mijn bezoeken in de herfst viel er van een toename in de inheemse planten helaas weinig te bespeuren, omdat in dat jaargetijde de meeste soorten al lang uitgebloeid waren. Wel kon ik bij mijn eerste bezoek de Strekpoot *Dicranopalpus ramosus*, een invasieve hooiwagen, registreren (Mienis, 2013 & 2014a) en in de volgende jaren de Tweelijnige landplatworm *Rhynchodemus sylvaticus* (Mienis, 2014b & 2015). Wat de laatste soort betreft is de Kijktuin veruit de rijkste semi-natuurlijke vindplaats in Nederland.

Slakkeninventarisatie

Mijn eigenlijke reden voor een bezoek aan de Kijktuin vormde natuurlijk mijn nieuwsgierigheid naar de aanwezigheid van weekdieren en meer in het bijzonder de landslakken. Een kort

Fig. 1. Een blik op 'de Kijktuin' in de richting van de ingang bij het fietspad.

Fig. 2. Bovenzijde van een stuk vochtig karton.

bezoek op 17 september 2012 leverde 10 verschillende soorten op, die voornamelijk onder omgekeerde houten banken werden aangetroffen. Het jaar daarop bezocht ik tuin tweemaal, namelijk op 20 en 25 september 2013. Die bezoeken leverden 15 soorten op, waaronder 8 die ik in het jaar daarvoor niet had gevonden. Zowel in 2012 als in 2013 werden van de meeste soorten echter slechts enkele exemplaren gevonden.

In het verleden had ik (en ook andere malacologen) in het Jollemabosje op de Grië niet alleen heel weinig soorten maar ook heel weinig exemplaren aangetroffen, tot ik gebruik maakte van de vochtige karton methode. Het uitleggen van vochtige stukken karton leverde niet alleen veel nieuwe soorten op maar ook veel exemplaren van elke soort (Mienis, 2011).

In de afgelopen herfst heb ik dan ook van 28 september tot 8 oktober 2014 de vochtige karton methode toegepast voor een onderzoek naar het voorkomen van landslakken in de Kijktuin. Twintig stukken ribkarton van oude dozen, met een gemiddeld afmeting van 17x35 cm, werden goed vochtig gemaakt en in de

Fig. 3. Onderzijde van een stuk vochtig karton.

namiddag verspreid over de tuin op willekeurige plekken uitgelegd (fig. 2). De volgende ochtend vroeg werden deze kartonnenetjes op de aanwezigheid van slakken onderzocht (fig. 3). De slakken werden geteld, ter plaatse gedetermineerd en op enige afstand weer teruggezet. Slechts enkele exemplaren werden meegenomen voor verdere studie. Vanaf 2 oktober werden de kartonnenetjes tweemaal per dag gecontroleerd ('s ochtends en in de namiddag) en opnieuw vochtig gemaakt. Het onderzoek van deze 20 "slakkenvallen" duurde in totaal 30-45 minuten.

Resultaten

Het resultaat liet niet lang op zich wachten. In 11 dagen werden op deze manier 1005 slakken gevonden die tot 21 verschillende soorten bleken te horen (tabel 1).

Een verrassing vormde de aanwezigheid van een volkomen albinistisch exemplaar van de Kleine akkerslak *Deroceras laeve* onder de vijf exemplaren die op 7 oktober werden aangetroffen. Naast alle slakken die op de kartonnenetjes aanwezig waren, werd nog een exemplaar van de Grote kartuizerslak *Monacha cantiana* op brandnetels aan de noordzijde van de Kijktuin aangetroffen. In totaal zijn er nu 25 soorten landslakken in deze tuin aangetroffen (tabel 2). Hieruit blijkt dat waarschijnlijk niet alle soorten aangetrokken worden door vochtig karton. Er werden namelijk geen exemplaren van de Fraaie jachthorenslak *Vallonia pulchella*, de Gewone kristalslak *Vitraea crystallina* en de Bruine wegslak *Arion subfuscus* op de kartonnenetjes aangetroffen. Wat de Bruine wegslak betreft, moet worden opgemerkt dat deze soort in het Jollemabosje alleen in het voorjaar op karton werd aangetroffen.

Verder onderzoek

Enkele vooral vochtminnende soorten ontbreken nog in de lijst daarom zal ik bij een volgend bezoek nogmaals de vochtige karton methode toepassen, maar dan alleen in de greppels die

'de Kijktuin' omgeven. Een dergelijk biotoop is daar namelijk nog nooit onderzocht.

Voor de komende herfst bestaat er ook een plan om wat meer aandacht te besteden aan het voorkomen van zoetwatermollusken in het kleine vijvertje en op vochtige plaatsen in de greppels. Tot nog toe heb ik slechts de aanwezigheid van twee soorten slakken en een erwtenmosseltje in de vijver kunnen vaststellen.

Dankwoord

Mijn hartelijke dank gaat uit naar Jaap en Grietje Bos voor hun toestemming om de Kijktuin op de aanwezigheid van slakken te onderzoeken.

Geraadpleegde bronnen

- MIENIS, H.K., 2011. De landslakken van het Jollemabosje op de Grië, Terschelling. – *Spirula* 382: 98-100.
- MIENIS, H.K., 2013. Ontmoetingen met een invasieve Hooiwagen: de Strekpoot op Terschelling. – *Rinkelbollen*, 2013 (2): 3-5.
- MIENIS, H.K., 2014a. De Strekpoot *Dicranopalpus ramosus* op het Waddeneiland Terschelling, Friesland, Nederland. – *Natuurhistorische en andere notities* 1: 3-5.
- MIENIS, H.K., 2014b. De Tweelijnige landplatworm in de Kijktuin in Oosterend. – *Rinkelbollen*, 2014 (1): 8-10.
- MIENIS, H.K., 2015. Nogmaals iets over het voorkomen van de Tweelijnige landplatworm *Rhynchodemus sylvaticus* in de Kijktuin in Oosterend, Terschelling. – *Natuurhistorische en andere notities* 6: 11-12.
- REISE, H., J.M.C. HUTCHINSON, S. SCHUNACK & B. SCHLITT, 2011. *Deroceras panormitanum* and congeners from Malta and Sicily, with a redescription of the widespread pest slug as *Deroceras invadens* n.sp. – *Folia Malacologica*, 19 (4): 201-233.

Adres van de auteur:

mienis@netzer.org.il

Tabel 1: Slakken aangetroffen onder vochtige kartonnenetjes in de Kijktuin van Jaap en Grietje Bos in Oosterend (28/9-1/10 resultaat van telling 's ochtends; 2/10-8/10 de som van de tellingen uitgevoerd 's ochtends en in de namiddag)

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Verzameldata											Totaal
		28/9	29/9	30/9	1/10	2/10	3/10	4/10	5/10	6/10	7/10	8/10	
Slanke barnsteenslak	<i>Oxyloma elegans</i>	-	-	2	2	12	2	1	3	3	7	-	32
Gewone barnsteenslak	<i>Succinea putris</i>	-	1	4	2	1	4	6	8	9	19	10	64
Langwerpige barnsteenslak	<i>Succinella oblonga</i>	2	2	-	-	2	4	2	4	4	2	2	24
Glanzende agaathoren	<i>Cochlicopa lubrica</i>	-	6	15	11	16	12	40	35	29	18	9	191
Slanke agaathoren	<i>Cochlicopa lubricella</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Fraaie jachthorenslak	<i>Vallonia pulchella</i>	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Gladde tolslak	<i>Euconulus fulvus</i>	-	-	-	-	2	-	1	2	5	1	-	11
"Donkere" tolslak	<i>Euconulus praticola</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Donkere glimslak	<i>Zonitoides nitidus</i>	-	7	13	11	44	23	30	22	75	54	23	302
Bruine blindslak	<i>Aegopinella nitidula</i>	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	-	4
Ammonshorentje	<i>Nesovitreia hammonis</i>	-	3	1	1	8	16	28	16	20	8	5	106
Look-glansslak	<i>Oxychilus alliarius</i>	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	3
Doorschijnende glasslak	<i>Vitrina pellucida</i>	2	-	3	2	2	3	8	13	15	10	1	59
Zuidelijke akkerslak	<i>Deroceras invadens</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	3
Kleine akkerslak	<i>Deroceras laeve</i>	-	-	5	6	9	6	17	13	10	5	9	80
Gevlekte akkerslak	<i>Deroceras reticulatum</i>	-	1	4	2	4	-	1	1	6	2	1	22
Grauwe wegslak	<i>Arion circumscriptus</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	2
Egel-wegslak	<i>Arion distinctus</i>	1	4	-	6	14	7	15	7	9	9	1	73
Gewone wegslak	<i>Arion rufus</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Gewone haarslak	<i>Trochulus hispidus</i>	-	3	3	-	1	2	2	5	3	4	1	24
Gewone tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i>	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
	Totaal/dag	5	27	50	44	118	83	152	132	189	141	64	1005

Tabel 2: Alle landslakken die tot nog toe in de Kijktuin van Jaap en Grietje Bos in Oosterend zijn aangetroffen (2012-2014)

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	17.09 2012	20+25.09 2013	28.09-8.10 2014
Slanke barnsteenslak	<i>Oxyloma elegans</i>	+	+	+
Gewone barnsteenslak	<i>Succinea putris</i>	-	-	+
Langwerpige barnsteenslak	<i>Succinella oblonga</i>	+	-	+
Glanzende agaathoren	<i>Cochlicopa lubrica</i>	+	+	+
Slanke agaathoren	<i>Cochlicopa lubricella</i>	-	-	+
Scheve jachthorenslak	<i>Vallonia excentrica</i>	-	-	+
Fraaie jachthorenslak	<i>Vallonia pulchella</i>	-	+	-
Gewone kristalslak	<i>Vitrea crystallina</i>	-	+	-
Gladde tolslak	<i>Euconulus fulvus</i>	+	-	+
“Donkere” tolslak*	<i>Euconulus praticola</i>	-	-	+
Donkere glimslak	<i>Zonitoides nitidus</i>	+	+	+
Bruine blinkslak	<i>Aegopinella nitidula</i>	+	-	+
Ammonshorentje	<i>Nesovitrea hammonis</i>	-	-	+
Look-glansslak	<i>Oxychilus alliarius</i>	-	+	+
Doorschijnende glasslak	<i>Vitrina pellucida</i>	-	-	+
Zuidelijke akkerslak**	<i>Deroceras invadens</i>	-	+	+
Kleine akkerslak	<i>Deroceras laeve</i>	+	+	+
Gevlekte akkerslak	<i>Deroceras reticulatum</i>	+	+	+
Grauwe wegslak	<i>Arion circumscriptus</i>	-	+	+
Egel-wegslak	<i>Arion intermedius</i>	-	+	+
Gewone wegslak	<i>Arion rufus</i>	+	+	+
Bruine wegslak	<i>Arion subfuscus</i>	-	+	-
Grote karthuiserslak	<i>Monacha cantiana</i>	-	-	+
Gewone haarslak	<i>Trochulus hispidus</i>	+	+	+
Gewone tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i>	-	+	+
	Totaal (n=25)	10	15	22

Opmerkingen:

* In Nederland schijnen drie soorten Tolslakken voor te komen: *Euconulus fulvus*, *Euconulus trochiformis* (=alderi) en *Euconulus praticola*. De laatste soort heeft nooit een Nederlandse naam gekregen. Daar het de meest donkere onder de drie soorten is (vooral het lichaam van dit slakje), wordt *Euconulus praticola* hier de Donkere tolslak genoemd.

** Tot voor kort werd deze invasieve akkerslak *Deroceras panormitanum* genoemd, maar recent onderzoek van Reise *et al.*, 2011 heeft aangetoond dat deze *Deroceras* in werkelijkheid een andere soort is, die als *Deroceras invadens* werd beschreven. De auteurs van *Deroceras invadens* hebben er echter op gewezen dat er onder de vele *Deroceras* soorten die uit Italië zijn beschreven en waarvan geen typemateriaal bestaat een soort kan zitten waarvan de naam prioriteit heeft over *Deroceras invadens*.

De landslakken van Saba

Sylvia van Leeuwen, Michiel Boeken en Ad Hovestadt

The land snails of Saba

Summary. Based on the literature and own observations a checklist is provided with 27 species of land- and freshwater snails that may occur on Saba, a Dutch island in the Lesser Antilles. 9 species are recorded for the first time from Saba.

Saba is een klein eiland in het Caribische gebied, dat sinds oktober 2010 de status van bijzondere Nederlandse gemeente heeft. Het is een weelderig groen eiland met een prachtige natuur, maar over de landslakken van Saba is tot nu toe heel weinig geschreven. Daarom geven wij in dit artikel een overzicht van hetgeen we over de landslakken van Saba te weten zijn gekomen: door eigen waarnemingen en uit de literatuur.

Saba

Het eiland bestaat vrijwel geheel uit één, naar geologische maatstaven vrij jonge, vulkaan die tussen 10.000 en 500.000 jaar geleden uit zee is opgerezen. De top van deze vulkaan, Mount Scenery, is 887 m hoog. Ongeveer 5.000 jaar geleden zijn daar nog wat kleinere vulkaantjes op de flanken bij gekomen. Deze variëren in hoogte van 223-586 m. Doordat de vulkaan vrij jong is, zijn de hellingen behoorlijk steil. Het kli-

maat op Saba is het hele jaar warm en vochtig. Er valt gemiddeld 1.100 mm regen per jaar en dat is meer dan in Nederland. De top is nog aanzienlijk natter (meer dan 2.000 mm regen per jaar) en een groot deel van het jaar omgeven door wolken (Powell *et al.*, 2005).

De vegetatie verandert sterk met de hoogte. De top van Mount Scenery is begroeid met fraai nevelwoud. De bomen hangen er vol mossen en varens. De hellingen daaronder zijn begroeid met regenwoud. Opvallend zijn de grote bladeren van de plant Olifantsoor (*Philodendron gigantea*) en de Boomvarens (*Cyathea arborea* en *C. muricata*). Nog lager zijn de hellingen begroeid met droger bos, waarna een zone met struiken of grassige vegetaties volgt. Helemaal beneden aangekomen loopt de helling op de meeste plekken steil af in zee, met aan de voet een randje rolstenen. Er zijn slechts een paar plaatsen waar je bij zee kunt komen, via kleine strandjes en een